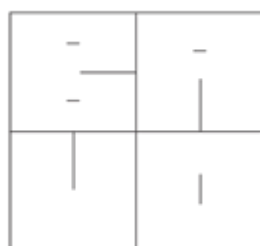

KONTEKSTI KULTURE

STUDIJE IZ HUMANISTIKE I UMJETNOSTI

BROJ I
2023.

An abstract graphic in the bottom right corner consisting of numerous wavy, concentric lines in varying shades of blue, creating a sense of depth and movement.

DRUŠTVO
ZA
KULTURNI
RAZVOJ
BAUO

KONTEKSTI KULTURE | CONTEXTS of CULTURE
Studije iz humanistike i umjetnosti | Studies in Humanities and Arts

ISSN 3027-4222 | Štampano izdanje | *Printed Edition*
ISSN 3027-4818 | Elektronsko izdanje | *Electronic Edition*

Izdavač | *Publisher*

Društvo za kulturni razvoj „Bauo“ | *Association for Cultural Development “Bauo”*

Za izdavača | *For the Publisher*

Dušan Medin

Naučni odbor | *Scientific Editorial Board*

Edidio Ivetić (Italija), Dragana Radojičić (Srbija), Boris Kavur (Slovenija),
Martina Blečić Kavur (Slovenija), Tanja Petrović (Slovenija), Ljiljana Gavrić (Srbija),
Zlata Marjanović (Srbija), Koraljka Kuzman Slogar (Hrvatska), Amra Sačić Beća
(Bosna i Hercegovina), Nenad Vujadinović (Crna Gora), Edin Jašarović (Crna Gora)

Urednici | *Editors*

Dušan Medin | Stanka Janković Pivljanin

Ministarstvo
prosvjete, nauke
i inovacija

Objavljeno uz podršku Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija Crne Gore
u okviru Konkursa za sufinansiranje naučnoistraživačke djelatnosti u 2023. godini

*Published with the support of the Ministry of Education, Science and Innovation of Montenegro
as part of the Competition for co-financing scientific research activities in 2023.*

KONTEKSTI KULTURE
STUDIJE IZ HUMANISTIKE I UMJETNOSTI

CONTEXTS *of* CULTURE
STUDIES IN HUMANITIES AND ARTS

I

PETROVAC NA MORU
MMXXIII

SADRŽAJ | CONTENT

Riječ urednika | 7 | *A Word from the Editors* | 10

KODOVI UMJETNOSTI | CODES of ART

Boris Kavur | The Dance of Dots and Lines: The Common Archaeological Unease with a Specific Aspect of Prehistoric Art | 15

Martina Blečić Kavur | *Efeb u aristokratskom lovu* iz Lisijevog polja | 27

Milena Ulčar | Refashioning the Reliquaries in the Early Modern Bay of Kotor | 45

SEMANTIKA PROSTORA | SEMANTICS of SPACE

Roberto Golović | From Rhizon to Risinium: Short Insights into Transformation of an Illyrian Capital to Roman Municipium from a Perspective of Urban Archaeology | 61

Gordana Ljubanović | Kako su u *Budvanskim analima* don Krsta Ivanovića antički Budvani postali Liburni | 75

Luka Rakojević | Život jednog trga: nikšićki trg kroz vrijeme | 87

RASLOJAVANJA i SPAJANJA | LAYERINGS & MERGINGS

Savo Marković | Prilog poznavanju višeg društvenog staleža Budve: Ferro i Barunović | 101

Mirjana Blagojević | O mirazu u Budvi, Kotoru i Paštrovićima u srednjem
veku | 131

Milko Štimac | Preteče akcionarstva u Boki prema ispravama kotorskih
notara | 143

Uputstvo za autore | 151 | *Guidelines for the Authors* | 153

PRETEČE AKCIONARSTVA U BOKI PREMA ISPRAVAMA KOTORSKIH NOTARA

Milko Štimac¹
Beograd, Srbija

Sažetak: Prednosti akcionarstva kao oblika udruživanja kapitala ispoljavaju se kako u ekonomiji, tako i u društvenim odnosima. Razvijeno i rašireno akcionarstvo doprinosi razvoju privrede, te omogućava uspostavljanje srednje klase i njeno širenje. Učvršćuje i demokratiju kao političko uređenje srednje klase. Akcionarstvo to postiže prevazilaženjem dva osnovna ograničenja kapitalizacije imovine: odnosa individualnog i korporativnog interesa, i vremenskog ograničenja. Ograničenja su se prevazilazila, istorijski posmatrano, postepeno, onako kako se i akcionarstvo uobličavalo u svoj sadašnji, razvijeni, oblik otvorenog akcionarskog društva, kojim se javno trguje na organizovanim tržištima kapitala. Rekonstrukciju dela razvoja akcionarstva možemo pratiti proučavajući notarska pismena javnih beležnika u srednjovekovnom Kotoru. Iz njih saznajemo da su udruživanja kapitala već od početka XIV veka bila na dobrom putu da iz jednokratnih trgovačkih poslova pređu u trajnija trgovačka društva, sa nekim odlikama koje danas vezujemo za akcionarstvo. Živa trgovačka delatnost i interes koji se uz nju razvijao gurali su bokeljske trgovce ka složenijim i savršenijim načinima poslovnog udruživanja. Ona se još uvek ne mogu nazvati akcionarstvom, ali već poseduju njegove značajne osobine.

Ključne reči: akcionarstvo, srednji vek, Kotor, notari, udruživanje kapitala

¹ milkostimac961@gmail.com.

AKCIONARSTVO

Akcionarsko društvo je najsloženiji oblik udruživanja kapitala. Jednom uspostavljen do kraja, i formalizovan, omogućio je dodatni zamah privrednom razvoju, ali i postepenu promenu društvene strukture. Akcionarstvo je jedan od ugaonih kamenova nastanka, održanja i širenja srednje klase, čiji je politički izraz parlamentarna demokratija, a socijalno okruženje – otvoreno društvo. Tako je akcionarsko društvo omogućilo umnogome tehnički, ekonomski i društveni napredak organizovanih zajednica, spajajući posredno tehnološko usavršavanje s društvenim oslobađanjem.² Akcionarstvo kauzalno prethodi i pojavi narodnog kapitalizma, jer počiva na sve širem učešću malih, pojedinačnih imovina u kapitalizacijama velikih ekonomskih poduhvata. Time i najširi krug pripadnika društva uvlači u igru obrta i profita, šireći u koncentričnim krugovima dobrobit razvoja privrede.³

² Šire o akcionarstvu i njegovom uticaju na društveno i ekonomsko v.: Štimac 2013.

³ Ovde se akcionarstvo posmatra u svom najrazvijenijem obliku, kao otvoreno akcionarsko društvo, čijim se akcijama trguje na organizovanom tržištu kapitala, npr. na berzi. Donekle se po značaju za ekonomiju i društvo, sa opisanim osobinama akcionarskih društava, po efektima koje izazivaju preklapaju i otvoreni investicioni fondovi. Akcionarska društva, međutim, sa stanovišta formiranja i održanja srednje klase, te njenog učešća u ekonomskim i društveno-političkim zbivanjima, imaju prednost nad investicionim fondovima: ona zahtevaju od investitora aktivnije učešće u određivanju poslovne politike preduzeća, pa time i jačanje svesti i jasno opredeljivanje ličnog interesa; investicioni fondovi, naprotiv, ne dopuštaju, kao model investiranja, upliv u poslovnu politiku društva za upravljanje fondom, pa je jedino što investitor može da uradi ako je nezadovoljan poslovnom politikom – da napusti fond, unovčavajući svoj udeo.

Pojava akcionarstva bila je postepena. Ono je nastajalo spontano, iz potreba poslovanja trgovaca, pre svega. Da bi se ostvario trgovački poduhvat, znatan po obimu i vrednosti, ali i po intrinzičkom riziku, bilo je neophodno raspolagati zamašnim sredstvima. Ta su sredstva bivala tolika da su najčešće prevazilazila finansijsku i imovinsku snagu pojedinaca. Logično rešenje za organizaciju poduhvata takve vrste bilo je udruživanje s drugima, odnosno udruživanje kapitala od više vlasnika.

Najšire shvatano, dakle, akcionarstvo je udruživanje kapitala. Time mu određujemo šire polje pripadanja. Šire, jer udruživanja ima raznih i nije svako udruživanje akcionarstvo. Ono poseduje određene osobine koje ga odvajaju od ostalih istorodnih pojava, na primer od investicionih fondova ili, istorijski, od dubrovačkih entega ili rimskih *collegia*. Akcionarstvo, dakle, nije bilo kakvo udruživanje kapitala.

Akcionarstvo, da bismo ga kao takvo prepoznali, u današnjem razvijenom obliku, mora da prevaziđe dve vrste interesa. Prvi je pojedinačni interes. Akcionarstvo polazi od pojedinačnog interesa, kao i svaka priča o kapitalu i njegovoj oplodnji. Ipak, skup pojedinačnih interesa u jednom akcionarskom društvu daje više od pukog zbira, daje novi, sinergetski interes. Gde se onda gubi onaj jedini motivišući interes pojedinačnog akcionara, onaj zbog kojeg se on i pridružio drugim suosnivačima akcionarskog društva? Šta održava akcionare pojedince i dalje na okupu u akcionarskom društvu, ako se njihov pojedinačni interes stapa u jedan opšti interes preduzeća?

Polazna kategorija u procesu prevazilaženja pojedinačnog interesa radi stvaranja sinergetskog korporativnog interesa jeste poverenje. Bez poverenja ne bi bilo ekonomije kakvu danas poznajemo: ne bi bilo kredita, bilo bi nemoguće organizovati cikličnu proizvodnju, izmeštati robu s jednog tržišta na drugo... Bilo bi nemoguće i ustanoviti akcionarsko društvo.

Svako akcionarsko društvo počiva na poverenju. Svakako da je za nastanak prvih društava najbitnije bilo poverenje, ako ne u sve, a ono bar u druge ključne suakcionare. Na tom ličnom poverenju nastaju prva udruženja u pojedinačne trgovačke poduhvate. Ali da bi se ona održala, potrebno je da to lično poverenje u integritet ostalih akcionara u društvu preraste u novi kvalitet.

Prerastanje ličnog poverenja u korporativno poverenje nastaje njegovom institucionalizacijom. Iza radnji pojedinaца koji se udružuju i onih koji vode udružene kapitale staju svojim autoritetom institucije: od države i njenih regulatornih organa do samoregulišućih institucija kao što su berze. One garantuju, i sankcijama kad je potrebno, da neće doći do narušavanja interesa pojedinačnih akcionara – ulagača u akcionarska društva. Na mesto ličnog poverenja stupa tada poverenje u samu korporaciju, u njenu misiju. Novi akcionari pristupaju društvu iz razloga poverenja u poslovnu politiku društva, očekujući da će im ona, srazmerno ulogu, doneti dobit.

Druga vrsta interesa koju akcionarstvo u svom nastajanju mora da prevaziđe jeste vremenski ograničen interes. Obrt kapitala svakako zahteva određeni period od investiranja u posao, bilo da je reč o trgovini bilo o proizvodnji, do profitiranja. Vremenski otklon od početka posla do njegovog završetka ostavlja posao i njegov eventualno isplativi ishod izložene riziku. Otuda i razumljiva sklonost da se sve što može naplati prvom prilikom.

Akcionarska društva, naprotiv, osnivaju se bez ograničenja u trajanju, ulaganje u njih, u njihovo osnivanje i poslovanje jeste trajno. Imovina koja im je prenetá kupovinom akcije ostaje u njihovom posedu. Vremensko ograničenje, kada se jednom ta imovina okupi u kapital preduzeća, nije više osobina samog tog preduzeća, već sklonosti i poslovnog mentaliteta

investitora – vlasnika akcije. On akciju može da proda nekom drugom, ne remeteći time bilanse kompanije.

Time se postiže još jedan značajan efekat: kapital akcionarskog društva je obezličen, anoniman. Jednokratni interes na taj je način prevaziđen samom logikom poslovanja. Nije se pretvorio u višekratni interes, kakav postoji kod investiranja u obveznice već u stalni, perpetualni interes. Akcionar ulazi u investiranje u akcije zato što veruje u misiju preduzeća na tržištu. On od njega ne očekuje jasno definisan interes koji će se ostvariti u određenom vremenskom roku, pod tačno definisanim uslovima. Od preduzeća čiju je akciju kupio akcionar očekuje stalno, perpetualno obavljanje delatnosti, koje će mu doneti neku dobit, ali koja nije određiva u smislu određenosti kamate na obveznice.

Dakle, kod akcionara, investitora u akcije, u žiži je obavljanje delatnosti, a sam interes postaje sekundaran, izveden iz te delatnosti. Tako se i može dogoditi da akcionari na skupštini glasaju za reinvestiranje dobiti umesto za isplatu dividendi.

Prevazilaženje oba interesa koji dovode do akcionarstva, i ličnog i jednokratnog, međusobno su uslovljeni. Iste institucije koje garantuju zaštitu interesa pojedinaca u akcionarskom društvu, stvarajući tako novi korporativni interes, garantuju i stabilnost tržišta, omogućujući na taj način da se poslovni horizont sve više produžava, dok se interes iz jednokratnog, preko višekratnog, ne pretvori u stalni.

I stvarni pojedinačni interes, nastao ulaganjem u jednokratni trgovački posao, ovim se pretvara u nešto drugo. Videli smo da je osnovni motiv ulaganja u akcionarsko društvo njegova delatnost, njeno održanje i profitiranje na njoj. Na primer, ulog izražen kroz akciju nije više pojedinačni određeni deo broskog tovara koji se vraća sa udaljenog tržišta. On postaje deo ukupne celine kapitala preduzeća, stavljenog u funkciju

njegove osnovne delatnosti. Dakle, akcija i ulog koji ona izražava postaju idealni deo kapitala akcionarskog društva, deo koji se ne može vezati za stvarnopravni odnos posedovanja neke stvari iz vlasništva preduzeća. Akcija time postaje znak idealne vrednosti, depersonalizovana u potpunosti, odvojena od ličnosti ulagača, svime osim njegovim posedovanjem. Od akcionara koji je poseduje lako se odvaja – prenošenjem posedovanja (*traditio*). Tako je akcija, kao znak vrednosti, postala lako prenosiva i podobna za trgovanje. Njena vrednost odvojena je u tržišnom opštenju od vrednosti dela kapitala firme koji predstavlja. Često se događa da akcije firme, kojoj ne ide najbolje na tržištu, uprkos tome mogu da rastu. One postaju roba, lako zamenjiva i utrživa. U pravnom prometu ponašaju se upravo tako – imaju sve osobine onoga što se u pravnoj literaturi podrazumeva pod pojmom „genera“. Akcija tako postaje roba opšteg karaktera. Ona je takva i po svom nastanku. Kada se emituje, ona predstavlja deo određenog kapitala, koji ima vrednost, ali još ne pripada nikome, ne vezuje se za određenu ličnost. Akcija je i po nastanku i po prometu depersonalizovani deo kapitala (Dugalić, Štimac i Stojković 2021: 171–180).

Otuda se u sistemima latinskog prava akcionarska društva nazivaju *société anonyme*. Pravna regulativa ove materije od početka na tome zasniva definiciju akcionarskog društva. Napoleonov *Côde de commerce*, od koga se razgranalo uređivanje akcionarstva po celom svetu do današnjih dana, jasno izdvaja „anonimna društva“ kao jedan od tri oblika organizacije preduzeća. Određujući ih bliže, zakon prvo daje njihovu negativnu definiciju, odnosno kaže šta ona nisu – ne određuje ih ime nijednog od osnivača.

Time se i pravno definiše da je preduzeće, sa svojim kapitalom, iznad pojedinca koji je u njega uložio. Jasno je povučena granica koja odvaja individualno od korporativnog, a u slučaju

akcionarskih društava korporativno je do najveće moguće tačke udaljeno od individualnog.

Na taj način je normirana činjenica da pojedinačni vlasnik, akcionar, ne može biti nosilac ukupnog korporativnog interesa. Pojedinačni interes *per se* povlači se pred korporativnim. Lični interes pojedinačnih akcionara pretopljen je u sinergetski korporativni interes. On ne prestaje da postoji, ali staranje o njemu nije moguće bez vođenja računa o korporativnom interesu.

Disperzija vlasničkih interesa, disperzija akcionara, čini nemogućim dnevno operativno definisanje zajedničke rezultante tih interesa. To bi bilo tehnički neizvodljivo. Vlasnicima akcionarima ostavljeno je da se o ukupnom zadovoljenju svojih interesa staraju kroz zadovoljenje korporativnog interesa.

Staranje o korporativnom interesu poverava se upravi preduzeća. Tako nastaje i podvojenost na relaciji vlasništvo–uprava. Tu podvojenost ne umanjuje ni činjenica da su vlasnici akcionari upravu izabrali i *de facto* unajmili da vodi preduzeće. Akcionarima je ostavljeno da se o vođenju preduzeća izražavaju dvojako: na skupštinama akcionara ili referendumski, na berzi – kupujući i prodajući akcije.

Anonimnost akcionarskog društva dovodi do logične posledice, koja se takođe koristi u zakonskom definisanju akcionarskih društava. Pošto su vlasnici društva anonimni, oni su predstavljeni samo akcijama, dakle samo delom kapitala koji su kupili. Otuda se njihova odgovornost za poslovanje preduzeća ne može proširiti mimo veličine tog udela izraženog u akcijama. Drugačije rečeno, svaki je akcionar odgovoran za poslovanje društva do visine svog uloga.

U Trgovačkom zakonu Francuske to se jasno izražava rečima da oni koji su se udružili u anonimno društvo ne odgovaraju za gubitak preko sop-

stvenog uloga u preduzeću.⁴ I zakonodavstvo Srbije, prvi put uređujući ovu materiju, prihvatilo je ovu logiku. U § 31 Trgovačkog zakonika za Knjažestvo Srbiju kaže se: „дружство безимено (акціонерско) непостои подъ заедничкимъ именовъ, нитъ є означено именовъ ма когъ участника, него му се дає име по предмету предузећа“. I dalje, u § 34: „Участници овогъ друштва одговараю за штете друштвене само са своим улогомъ“ (Вељковић 1866).

U Trgovačkom zakonu za Slovenačku i Dalmaciju, tada u okviru Austro-ugarske, donetom dve godine kasnije, u Trećoj glavi, „O akcionarskim društvima“, utvrđuje se bezličnost akcionarskog društva, samo na nešto drugačiji način: „Trgovačko je društvo akcionarsko društvo onda kada svi drugari učestvuju samo ulozima, ne odgovarajući lično za društvene obaveze“ (Зебић 1928). U njemu je naglašeno ono što proizlazi logično iz bezličnosti akcionarskog društva, a to je da akcionari ne mogu za njegovo poslovanje odgovarati ničim većim od sopstvenog uloga, koji je izražen akcijama.

Ove dve osobine akcionarskih društava, od kojih se prva može smatrati diferencijski specifičnom (*differentia specifica*), a druga njenom logičnom posledicom, spojene su u jedno definicijom akcionarskog društva po Zakonu o akcionarskim društvima Kraljevine Srbije, u kojem se u članu 1. određuje: „Akcionarsko društvo je ono, koje se osniva s glavnicom unapred određenom i podeljenom na delove jednake vrednosti – akcije – i u kome učesnici sudeluju i odgovaraju samo svojim ulozima.“ Dakle, prvo se emituje kapital, prvo on nastaje, pa se kasnije kupovinom akcija on nominuje. Oni koji kupe akcije, oni na koje se akci-

je nominuju, odgovaraju za poslovanje firme samo njima i njihovom vrednošću, a ne svojom ukupnom imovinom. Još jednom, u prvom planu je akcija, kapital, a njegov vlasnik je sekundaran.

Obezličen pri nastanku, kapital izražen u akcijama tek naknadno biva vezan vlasništvom za određenu osobu, pravnu ili fizičku. Društva kapitala koja nisu akcionarska društva ne mogu nastati bez prethodnog imenovanja vlasnika. Ne mogu se ni prometovati bez prethodne identifikacije vlasnika – udeoničari društva sa ograničenom odgovornošću, na primer, moraju se prethodno saglasiti sa prodajom udela. Otvorena akcionarska društva, međutim, ne poznaju takva određenja.

UDRUŽIVANJE KAPITALA U KOTORU

Udruživanja trgovaca, od starog, preko srednjeg, do novog veka, imala su, međutim, jednokratni karakter. I Feničani, isto kao što su i Dubrovčani i Kotorani, okupljali su se u trgovačke družine radi odlaska na udaljena tržišta. Po povratku sa tih tržišta robu bi zatim rasprodali, dobit razdelili, a družinu razvrgli. Njihovo je udruživanje ostajalo lično, vezano za osobu trgovca i nije stvaralo trajni sinegetski interes.

Trgovački interes onih koji zarađuju od obrta tuđih para i tuđe robe nametnuo je da se trgovačka udruženja radi pojedinačnih, jednokratnih poslova ne razvrgavaju. Najstarije materijalne dokaze o ovakvim trgovačkim društvima na Balkanu možemo naći u notarskim ispravama srednjovekovnog Kotora. U jednoj od njih (od 4. februara 1333) piše da su Tripun Buća i Gradislav Gorni „sklopili trgovačko društvo“,⁵ sa tačnim iznosima uloga obojice i odredbom da će „dobitak i gubitak dijeliti napola, a

⁴ *Côde de commerce*, 1807: 8. https://www.csassociados.pt/xms/files/v2/Site_2018/Outros_Conteudos_RPD/Leis_Classicas_-e_Projetos_das_Mesmas-/1807/CodeCommerce-Franca-.pdf (pristupljeno 18. 10. 2023).

⁵ „... facimus societatem ad inuicem...“ (Mayer 1951: 97).

račun položiti dogodine“.⁶

Poverenje je, vidimo, i dalje vezano za ličnost. No, napravljen je iskorak ka njegovoj institucionalizaciji, i to samim činom solemnizacije kod javnog beležnika. Isprava koju je on sačinio praktično je povelja o osnivanju, sa odredbama koje danas nalazimo u statutima firmi: vrednost pojedinačne uložene imovine, odnos prema dobiti i gubitku, te vreme obračuna i isplate. U samom notarskom dokumentu ne govori se ništa o vremenskom ograničenju društva, koje su Buća i Gorni „sklopili“, no imajući u vidu tadašnje trgovačke prilike, biće da su njih dvojica, kod izrade godišnjeg obračuna, odlučivala da li će glavnica uplaćenog kapitala ostaviti da se obrće i naredne godine, ili će je uzeti nazad, s pripadajućom dobiti. U prvom slučaju, obezbedili bi trgovačkom društvu još jednu poslovnu godinu.

Održanje udruženog kapitala u masi i njegovo stavljanje u funkciju ispočetka, odmah po isplati dobiti od prethodnog posla, logičan je iskorak u organizaciji poslovanja. Ako su prilike povoljne, karavanski ili pomorski putevi srazmerno sigurni, a odjeci ratova još udaljeni, trgovac bi svakako pozeleo da nastavi da posluje. Trgovac živi od obrta, a ne od tezaurisanja imovine.

Ostavljanje sredstava u funkciji preduzeća svakako bi ubrzavalo obrt. To bi, sledstveno, bio još jedan iskorak ka institucionalizaciji poverenja, odnosno njegovom prelasku od ličnog ka korporativnom. Kapital sam, uspostavljenim nizom poslovnih godina, dobio bi novo lice – akcionarsko društvo. To bi se dogodilo u trenutku kada se opstanak društva ne bi dovodio u pitanje svake godine, prilikom izrade godišnjeg obračuna, već

⁶ „... quorum de bono et minus bono medietas est super me et medietas super eum, de quibus obligor sibi facere rationem usque ad unum annum proxime venturum de presenti viagio...“ (Mayer 1951: 97).

bi se podrazumevalo da društvo nastavlja poslovanje, a Buća i Gordi bi samo odlučivali koji će deo dobiti da isplate sebi ili kako će eventualno da pokriju gubitke.

Poznajući tadašnje prilike, ma i površno, jasno nam je da bi bilo previše očekivati da se već tada doseglo do anonimnosti, odnosno obezličenja investitora u jedno takvo trgovačko društvo. No, usuđujemo se da pretpostavimo da se ka tome išlo, sledeći trgovačke interese i samu logiku poslovanja. Izgleda da je vremensko ograničenje interesa investitora u tadašnjem Kotoru bilo prevaziđeno.

U pismenima srednjovekovnih kotorskih notara mogu se naći, tako, i ona koja svedoče o isplati dobiti, dakle samo dobiti, po trgovačkom poduhvatu. Na primer: „Zlatar Pobrat primio je od Tripuna Buće 150 perpera na dobit od ovoga putovanja; dvije trećine dobitka i gubitka idu njega, a treća Tripuna, a račun će polagati do godine. Pobratov sin Sabe pristaje“ – od 1. marta 1333. godine (Mayer 1951: 97). To bi trebalo da podrazumeva da je glavnica ostajala netaknuta, u funkciji daljeg poslovanja. No, u tom dobu o tome nikakvog pisanog dokaza nema. Teško da bi se mogao naći dokaz o postojanju neke organizacije nalik današnjem akcionarskom društvu. Za to je trebalo sačekati bar još nekoliko vekova, i to ne na istim prostorima.

Prvim akcionarskim društvom, u današnjem značenju tog pojma, smatra se, prema opšteprihvaćenom mišljenju, Ujedinjena holandska ovlašćena istočnoindijska kompanija.⁷ Njen nastanak ilustruje kako je trgovački interes, prevazilazeći vremenska ograničenja u obnavljanju poslovanja, uspeo da od terminskog posla stvori trajno društvo kapitala, s neograničenim rokom poslovanja. Prvobitne kompanije, koje su osnivane po holandskim provincijama radi poslova-

⁷ Vereenigde Nederlandsche Geocroyerde Oostindische Compagnie (VOC).

nja istočno od Rta dobre nade, imale su ograničeno trajanje.

I nakon samog ujedinjenja tih provincijskih kompanija, radi ukрупnjavanja kapitala, u jednu veliku Ujedinjenu istočnoindijsku kompaniju 1602. godine, kompanija je još uvek bila više trgovački poduhvat, ograničen na određeno trajanje,⁸ nego trajno preduzeće. Investitori su u rukama imali dokument koji je svedočio o ulogu koji će im biti isplaćen, uz pripadajuću dobit, posle određenog broja godina. Tek posle deset godina od ujedinjavanja, kada je objavljeno da neće biti isplaćivani ulози već samo dividende,⁹ kada to poslovanje dozvoli, dokument koji svedoči o ulaganju postao je ujedno i vlasnički dokument kao dokaz o trajnom ulogu u jedno trgovačko preduzeće – akcija.¹⁰

BIBLIOGRAFIJA

Literatura

Dugalić, Veroljub, Štimac, Milko i Dragan Stojković. 2021. *Berzansko poslovanje* (univerzitetski udžbenik). Kragu-

jevac: Univerziteta u Kragujevcu.

Mayer, Anton. 1951. *Monumenta Cattarensia: kotorski spomenici: prva knjiga kotorskih notara od god. 1326–1335*. Zagreb: JAZU.

Štimac, Milko. 2013. *Shareholding and Democracy*. Washington: Jefferson Institute.

Вељковић, Стојан. 1866. *Објашњење Трговачког законика за Књажевство Србију*. Београд: Државна штампарија.

Зебић, Милорад, 1928. *Акцијско право*. Београд: [пишчево издање].

Internet izvori

Côde de commerce, 1807. https://www.csassociados.pt/xms/files/v2/Site_2018/Outros_Conteudos_RPD/Leis_Classicas_-e_Projetos_das_Mesmas-/1807CodeCommerce-Franca-.pdf (pristupljeno 18. 10. 2023).

„Oprichting, organisatie en ondergang van de VOC“. *Kenniscentrum*. <https://voc-kenniscentrum.nl/vocbegin.html> (pristupljeno 17. 10. 2023).

⁸ Na dvadeset jednu godinu, s pravom investitora da zahtevaju povraćaj uložnog novca posle prvih 10 godina.

⁹ Razlog je bio nedostatak gotovine, a ne to što je neko planski želeo da osmisli i sprovede stvaranje nove vrste društva kapitala, namenjene velikim i zahtevnim poslovnim poduhvatima. Tako se ponovo potvrdilo da zadovoljenje jednostavnog i pojedinačnog trgovačkog interesa stvara uslove za opšti napredak.

¹⁰ „Oprichting, organisatie en ondergang van de VOC“. *Kenniscentrum*. <https://voc-kenniscentrum.nl/vocbegin.html> (pristupljeno 17. 10. 2023).

Izdavač | *Publisher*

Društvo za kulturni razvoj „Bauo“ | *Association for Cultural Developement „Bauo“*
Krš Medinski 1, 85300 Petrovac na Moru, Crna Gora | *Montenegro*
www.kontekstikulture.me | www.bauo.me

Lektura i korektura | *Language Editing*

Jasmina Bajo | Katarina Pišteljić

Prevod, lektura i korektura (engleski) |
Translation and Language Editing (English)

Milica Stanić Radonjić

Dizajn i prelom | *Design and Layout*

MM Digital d. o. o., Budva

Štampa | *Printed by*

Opus3, Podgorica

Tiraž | *Circulation*

100

CIP – Каталогизacija y publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
ISSN 3027-4222 = Konteksti kulture
COBISS.CG-ID 27838724

Copyright © Društvo za kulturni razvoj „Bauo“, 2023.

ISSN 3027-4222

9 773027 422001 >